

Rekabet ile Pragmatizm Arasında Suriye Perspektifinden Türkiye-Rusya İlişkilerinin Anatomisi

The Anatomy of Türkiye-Russia Relations from a Syrian Perspective Between Competition and Pragmatism

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin niteliğini ve seviyesini Suriye perspektifinden incelemektir. Çalışmada seçilen vakalar 8 Aralık 2024 tarihi yani Beşar Esad yönetiminin devrildiği tarih itibarıyla sonlandırılmıştır. Örnek olay yönteminin kullanıldığı çalışmada Türkiye-Rusya ilişkilerinin tarihsel ve güncel dinamikleri ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, Soğuk Savaş döneminden 2024 yılına kadar uzanan süreçte Bağdat Paktı, 1957 Suriye Buhranı, uçak krizi, Andrey Karlov suikastı ve İdlib saldırısı gibi ihtilafli dönüm noktaları ile Astana Süreci, Soçi Mutabakatı, Akkuyu Nükleer Santrali ve S-400 tedariki gibi işbirliği alanları bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye-Rusya ilişkilerinin ne tarihsel güvensizlikler ve çıkar çatışmaları sebebiyle tam bir stratejik ortaklık ne de yaşanan ağır krizlere rağmen ilişkilerin kopmayıp esnek mekanizmalarla yönetilebilmesi nedeniyle yüzeysel bir taktiksel iş birliği olarak tanımlanabileceği ortaya konulmuştur. Çalışma iki ülke arasındaki ilişkiyi “Kirpi İkilemi” metaforuyla özetlemektedir. İki aktör, uluslararası sistemin getirdiği soğuk koşullarda donmamak için birbirine yaklaşmakta, ancak yapısal ve bölgesel uyumsuzlukların oluşturduğu dikenler nedeniyle mesafeyi korumak zorunda kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Suriye, Rekabet, Pragmatizm.

ABSTRACT

The main objective of this study is to examine the nature and level of relations between Turkey and Russia from a Syrian perspective. The case studies selected for this study are concluded as of December 8, 2024, the date of the overthrow of the Bashar al-Assad regime. Using a case study method, the study reveals the historical and current dynamics of Turkey-Russia relations. Accordingly, a holistic approach is taken to examine the period from the Cold War to 2024, including controversial turning points such as the Baghdad Pact, the 1957 Syrian Crisis, the aircraft crisis, the assassination of Andrey Karlov, and the Idlib attack, as well as areas of cooperation such as the Astana Process, the Sochi Agreement, the Akkuyu Nuclear Power Plant, and the S-400 procurement. The study concludes that Turkey-Russia relations can be defined neither as a full strategic partnership due to historical mistrust and conflicts of interest, nor as a superficial tactical cooperation, given that relations have not been severed despite severe crises and have been managed through flexible mechanisms. The study summarizes the relationship between the two countries using the metaphor of the "Hedgehog Dilemma." The two actors are drawing closer to avoid freezing in the cold conditions imposed by the international system, but are forced to maintain their distance due to the thorns created by structural and regional disagreements.

Keywords: Turkey, Russia, Syria, Rivalry, Pragmatism.

GİRİŞ

Dış politikada devletlerin dinamik çıkar tanımları, ülkeleri dönemsel ve konu bazlı esnek iş birliklerine yönlendirmektedir. Türkiye ve Rusya örneğinde bu durum, ilişkilerin kurumsal bir ittifaktan ziyade pragmatik bir zeminde ilerlemesine neden olmuştur. Türkiye gibi geleneksel olarak Batı güvenlik mimarisinde yer alan bir aktörün Rusya ile Suriye sahası üzerinden kurduğu diyalog, kriz anlarında hızlı çözümler üretse de Batılı müttefikleriyle olan ilişkilerinde stratejik güvensizlik riskini beraberinde getirmiştir. Buna karşın, tarihsel miras, coğrafi komşuluk ve Suriye özelindeki sınır güvenliği ile terörle mücadele gibi ortak/çatışan dinamikler, her iki devletin de ilişkileri tamamen koparmadan yönetilebilir bir seviyede tutmasını zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmanın temel konusu Rusya, Türkiye arasındaki ilişkilerin seviyesinin ölçülmesidir. Fakat bu seviye ölçülürken, konuda bir kısıtlama yapılarak yalnızca Suriye perspektifinden bir değerlendirilme yapılma yoluna gidilmiştir. Çalışmada zaman kısıtlaması olarak Beşar Esad'ın Suriye'yi terk ettiği ve 53 yıllık Esad hanedanlığının sona erdiği tarih olan 8 Aralık 2024 tarihi seçilmiştir. Bu tarihten sonra yaşanan gelişmeleri bu çalışma içerisinde ele almak çalışmanın kapsamını fazlasıyla genişleteceği için güncel olayları değerlendirmekten ziyade tarihi dinamikleri ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden olan örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak çalışmanın aktörleri olan üç ülke arasındaki ilişki üçgenini betimlemek ve çalışmaya tarihsel bir boyut kazandırmak amacıyla Rusya-Suriye, Türkiye-Suriye ilişkileri ortaya konulmuştur. Bu başlıklar sayesinde Rusya ve Türkiye arasında günümüzde yaşanan ihtilaf ve dostlukların geçmişle nasıl bir bağlantısı olduğu ifade edilmiştir. Ardından Suriye perspektifinden Rusya-Türkiye arasındaki ihtilaflar örnek olaylar üzerinden

Murat Kağan Toprak¹

How to Cite This Article

Toprak, M. K. (2026). Rekabet ile Pragmatizm Arasında Suriye Perspektifinden Türkiye-Rusya İlişkilerinin Anatomisi. *International Academic Social Resources Journal*, 11(4), 489-504 (e-ISSN: 2636-7637). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22644067>

Arrival: 31 July 2026

Published: 31 August 2026

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr, Uluslararası İlişkiler, Türkiye. ORCID: 0000-0002-9346-2022.

açıklanmıştır. Bu başlık sayesinde ikili ilişkilerin neden salt bir stratejik ortaklık mahiyetinde olmadığı ifade edilmiştir. Son olarak, bir önceki başlığın zıttı olacak şekilde olumlu ilişkiler, örnek olaylar üzerinden ortaya konulmuş ve bu başlık sayesinde ikili ilişkilerin neden salt bir taktiksel işbirliği mahiyetinde olmadığı ifade edilmiştir. Bu başlığın bir önceki başlıktan farkı ise, bir önceki başlıkla Türkiye-Rusya ilişkileri yalnızca Suriye perspektifinde gerçekleşen olaylar üzerinden açıklanmış, bu başlıkta ise hem Suriye perspektifinden hem de genel perspektiften örnek olaylar ele alınmıştır. Bunun sebebi ise, Türkiye, Rusya arasında gerçekleşen bir takım gelişmelerin herhangi bir üçüncü ülke özelinde açıklanmayacak kadar geniş mahiyet taşımasıdır. Somutlaştırmak gerekirse, Türkiye'nin Rusya'dan aldığı S-400 hava savunma sistemleri, doğrudan Suriye perspektifindeki ilişkileri ilgilendirmese de sahip olduğu geniş mahiyetten dolayı bu gelişmeyi ortaya koymadan Türkiye, Rusya ilişkilerini herhangi bir üçüncü ülke perspektifinden yorumlamak eksik bir bakış açısının ortaya çıkmasına neden olacaktır.

RUSYA SURİYE İLİŞKİLERİ

Ruslar tarih boyunca kurdukları devletler ile uluslararası siyasete pasif bir katılım sağlamaktan ziyade tarihin her döneminde aktif bir etki sağlamışlardır. Uluslararası siyasete bu aktif katılımın neticesinde hem kendi komşuları ile hem de kendisine fayda sağlayabilecek ülkeler ile sürekli olarak temas halinde bulunmuşlardır. Ruslar, tarihin bazı dönemlerinde bölgesel bir güç iken bazı dönemlerinde küresel bir güç niteliği kazanmış ve bu sebeple de kendi çıkar alanlarına yönelik sürekli olarak aktif politikalar uygulamışlardır. Rusya Suriye ilişkileri de tam olarak Rusya'nın kendi çıkar alanlarına yönelik uyguladığı aktif politikalar etrafında şekillenmiştir. Özellikle SSCB döneminde gelişmeye başlayan ikili ilişkiler, ilerleyen süreçlerde inişli çıkışlı bir nitelikte seyretmiş olsa da Esad döneminin sonuna kadar kopmadan gelmeyi başarabilmiştir. Rusya Suriye ilişkilerini daha net anlayabilmek için tarihsel perspektiften ilişkilerin incelenmesi gerekmekte ve bu sebeple de ilk olarak SSCB döneminde Suriye ile ilişkilerin ortaya konulması gerekmektedir. Ancak çalışmanın ana teması Rusya-Suriye ilişkileri olmadığı için bu ikili ilişkiler geniş bir düzlemde ele alınmaktan ziyade ilişkilerin niteliğini ortaya koyabilecek stratejik unsurlar incelenecektir.

SSCB Dönemi İlişkiler

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'ndan birçok Arap vilayeti ayrılarak bağımsız bir devlet olma yoluna gitmiştir. İtilaf devletleri savaş esnasında bu Arap devletlerine birçok olumlu sözler vermiş ve Araplar da bu sözler neticesinde isyan hareketi başlatmış ve neticede başarıya ulaşmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından Batılı devletler tarafından Arap vilayetlerine verilen sözler yerine getirilmemiş ve Araplar hayal kırıklığına uğramışlardır. Suriye de bu Arap devletlerinden birisidir.² İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Batılı devletlerin Arap vilayetleri üzerindeki kontrolü zayıflamış ve savaşın sonunda birçok Arap devleti bağımsızlığı ilan etmeye başlamıştır. Bu nedenle Suriye 24 Ekim 1945 tarihinde De jure bağımsızlığını, 17 Nisan 1946 tarihinde de De facto olarak bağımsızlığı kazanmıştır.³ İlk yıllarda sakin geçen Suriye siyasi hayatı 1949 yılından başlayarak 1953 yılına kadar devam eden oldukça istikrarsız bir döneme girmiştir. Bu 4 yıllık dönemde Suriye'de üç defa hükümet darbesi, 21 defa da kabine değişikliği yaşanmış ve bunlara ek olarak da iki defa askeri diktatörlük kurulmuştur.⁴ Bu döneme kadar SSCB, Suriye'ye yönelik aktif bir politika uygulamamışken, 1954 Suriye genel seçimlerinde 141 koltuğa sahip mecliste 13 koltuğu alan Baas partisinin Suriye siyasetine aktif olarak girmeye başlamasıyla⁵ Suriye'nin bağımsızlığının ilk yıllarında SSCB ile zayıf ve önemsiz sayılabilecek ilişkiler güçlenmeye başlamıştır. Baas partisinin Arap milliyetçiliği ve Arap sosyalizmini benimseyerek Suriye siyasetine girmesi, SSCB ile ilişkilerin gelişmeye başlamasının en temel sebeplerinden birisi olmuştur.

SSCB-Suriye ilişkilerinin ilerlemesine neden olan bir diğer sebep ise SSCB'nin ABD ile girdiği soğuk savaş rekabetinde Ortadoğu bölgesinde kendisine geniş bir çıkar alanı sağlama arzusu olmuştur. Suriye'de Baas partisinin güçlenmesi ve Sovyetlerin böyle bir arzusunun bulunması ikili ilişkileri kaçınılmaz kılmıştır. 14 Mayıs 1948 tarihinde kurulan ve kuruluşunca 10 dakika sonra ABD tarafından tanınan İsrail devleti, Suriye'ye karşı büyük bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. İsrail devletinin ABD ile stratejik ortaklık seviyesinde ilişkiler yürütmesi de⁶ SSCB açısından bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Yani İsrail'in dünya siyasetine girmesi SSCB ile Suriye'yi ortak çıkar etrafında buluşturmuş ve geleceğe yönelik olumlu ilişkiler geliştirileceğinin izlenimini önceden vermiştir.

Soğuk Savaş yıllarında ABD, SSCB'yi ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan birçok konuda köşeye sıkıştırmaya çalışırken aynı zamanda SSCB etrafında fiziksel bir güvenlik duvarı da inşa etmeyi planlamıştır. Bu nedenden ötürü önce Pakistan ile bir süreç başlatıp, ardından bu süreç Türkiye'yi dâhil edip ve son olarak da Irak'ı dâhil ederek 12 Ocak 1955 tarihinde Bağdat Paktı'nı oluşturmuştur.⁷ Bağdat Paktı ile ABD, pakta üye olan ülkelere askeri destek

² İnce, E. (2017). Suriye'de Baas rejiminin kuruluşu ve Türkiye. *Tarih ve Günce*, 1(1), 265.

³ Aynı makale s.268

⁴ Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(15), s.71-72.

⁵ Şahin, T. Y. (2018). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Banış Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, s.153.

⁶ Şahin, M. (t.y.). *ABD-İsrail ilişkileri: Böyle dost düşman başına*. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM). S.40. Erişim tarihi 12 Mayıs 2023, https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/4mehmet_21.pdf.

⁷ Serbest, M. B. (2016). Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), s.408.

sağlayarak amacına ulaşmaya çalışmıştır. Bağdat Paketi'nin kurulmasının ardından bu pakta yönelik gelen en ciddi eleştiriler beklenildiği gibi SSCB tarafından değil, Ortadoğu coğrafyasından gelmiştir. Çünkü Arap-İsrail anlaşmazlığında doğrudan İsrail lehine politikalar geliştiren ABD ile ortak hareket etmek bir nevi davaya ihanet olarak algılanmıştır. Bu tepkilerin ardından 4 Nisan 1955 tarihinde pakta İngiltere'nin de dâhil olmasıyla tepkiler zirveye çıkmıştır. Çünkü İngiltere Ortadoğu'da kötü bir kolonyal geçmişe sahiptir ve Ortadoğu'daki devletlerin siyasal zihninde kötü bir imaja sahiptir. Böyle bir ülke ile aynı örgütün içinde yer alan ülkeler bu zihne sahip Arap devletleri (özellikle Suriye ve Mısır) tarafından en sert dille eleştirilmişlerdir.⁸

Bağdat Paketi'nin SSCB aleyhinde kurulan bir örgüt olması ve Suriye için kabul edilemeyecek durumları bünyesinde barındırması SSCB-Suriye yakınlaşmasını gerekli kılmıştır. Aslında SSCB etrafında güvenlik duvarı oluşturmak amacıyla kurulan Bağdat Paketi, tam tersi bir sonucu ortaya çıkartarak, SSCB'nin Ortadoğu'ya nüfuz etmesine zemin hazırlamıştır. Çünkü Bağdat Paketi'ne karşı tavır sergileyen Ortadoğu ülkelerinin çoğu SSCB ile yakınlaşmaya başlamış ve zaten Arap İsrail anlaşmazlığından dolayı gergin olan Batı ile ilişkilerini tamamen koparma noktasına getirmişlerdir.⁹

1956 yılında meydana gelen Süveyş Krizi sonrasında Ortadoğu'da diğer devletlere göre görece daha etkin olan Fransa ve İngiltere'nin prestiji sarsılmış ve ABD ile SSCB bölgede daha etkin olmaya başlamıştır.¹⁰ Bağdat Paketi ve Süveyş Krizi'nin etkisiyle SSCB, Suriye'ye yoğun yardım girişimleri başlatmıştır. 1956 yılının içerisinde iki ülke arasında iki askeri işbirliği antlaşması yapılmış ve bu antlaşmalar kapsamında SSCB, Suriye'ye 60 milyon dolar yardım sağlamıştır.¹¹ Bu yardım ve bu bölgesel konjonktür bağlamında Suriye Savunma Bakanı Halit el-Azm Temmuz 1957 yılında beraberindeki heyetle birlikte Moskova'ya bir seyahat düzenlemiştir. Komünist eğilimiyle bilinen Halit el-Azm SSCB ile ekonomik ve teknik yardım kapsamında bir dizi antlaşmalar imzalamıştır. 6 Ağustos 1957 tarihinde açıklanan antlaşmaların mahiyetine göre, SSCB, Suriye'ye 500 milyon dolarlık bir yardım yapacaktı. Bu yardım Suriye'nin alt yapı ve üst yapı yatırımlarının yanında SSCB lehinde olacak liman ve havaalanı yapımını da öngörmekteydi. Bu yardım sayesinde Suriye'nin silahlandırılması da başlıca amaçlardan birisi olmuştur.¹² SSCB'nin Suriye'ye yaptığı bu yardımlar, Suriye Silahlı Kuvvetlerinde büyük bir tasfiyeye neden olmuş ve ılımlı kişiliği ile bilinen Genelkurmay Başkanı General Nizameddin emekli edilip yerine gençlik döneminde Fransız Komünist Partisi'ne üye olan¹³ Komünist eğilimli Albay Afif el-Bizri getirilmiştir. Bu gelişme ile birlikte Suriye askeri ve siyasi kadrolarında SSCB lehine tutumlar gelişmeye başlayarak, SSCB ile yakın görüşlere sahip olan Baas partisinin prestiji artmaya başlamıştır. Nitekim 8 Mart 1963 yılında Baas partisi iktidarı bir darbe ile tamamen ele geçirmiştir.¹⁴ Bu durum geleceğe yönelik olarak SSCB ile ilişkilerin daha da ilerleyeceğini açıkça ortaya koymuştur.

1970 yılında Suriye'de iktidara Hafız Esad gelmiştir. Pragmatik bir lider olan Hafız Esad ilk dış ziyaretini 1-3 Şubat 1971 tarihleri arasında Moskova'ya gerçekleştirerek ne yönde bir dış politika izleyeceğini iktidarının ilk günlerinde belli etmiştir.¹⁵ Suriye'nin SSCB ile ilişkilerinde oldukça etkili bir diğer aktör olan Mısır'da devlet başkanı Cemal Abdünnasır'ın ölmesi SSCB-Suriye ilişkileri ayrı bir ivme kazandırmıştır. Çünkü Nasır'ın yerine geçen Enver Sedat, iktidarının ilk zamanlarından beri SSCB ile ilişkilerini azaltmış ve Mısır'ın Batı'ya yönelmesi gerektiğini savunmuştur. Hatta 18 Temmuz 1972 tarihinde Mısır topraklarında yer alan 15 bin civarındaki Sovyet askerinin Mısır'ı terk etmesini istemiştir.¹⁶ Siyasi manevraları iyi sezen Hafız Esad, SSCB'nin bölgede nüfuz kaybetmemek için Suriye'ye daha çok ihtiyaç duyduğunu hızlıca analiz ederek Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret neticesinde 700 milyon dolarlık askeri ve ekonomik yardım almıştır. 1973 yılında gerçekleşen Arap-İsrail Savaşı'nda Suriye ve Mısır cephesini destekleyen SSCB'ye karşı İsrail'i destekleyen ABD cephesi zafer kazanmış ve bu zafer Mısır'ın SSCB'den tamamen uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Hatta Mısır, birçok çevre tarafından gelecek tepkilere rağmen İsrail ile 26 Mart 1979 tarihinde Camp David Antlaşması'nı imzalayarak İsrail ile barış müzakerelerine bile başlamıştır.¹⁷ Mısır'ın bu faaliyetleri, SSCB ile Suriye arasındaki ilişkilerin daha stratejik bir boyuta taşınmasına neden olmuştur.

Mısır'ın dış politika ekseninin Doğu'dan, Batı'ya doğru kaymasının hemen ardından 8 Ekim 1980 tarihinde Suriye-SSCB Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır.¹⁸ SSCB-Suriye ilişkilerinde atılan atımlardan en stratejik olanı bu antlaşma olmuştur. Çünkü bu antlaşma tıpkı NATO'nun 5. maddesinde olduğu gibi taraflardan herhangi biri saldırıya uğrarsa diğer taraf saldırının bertaraf edilmesi için yardım edecektir şeklinde bir garantörlük maddesi yer

⁸ Meriç, Ö. (2009). *Türkiye'nin Doğu Politikası ve Bağdat Paketi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, s.148.

⁹ Şahin. (2018), s.100.

¹⁰ Kılıçoğlu, M. E. (2021). 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya etkisi. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(2), s.751.

¹¹ Karabulut. (2007), s.71.

¹² Şahin. (2018), s.123.

¹³ Karabulut. (2007), s.72.

¹⁴ İnce, E. (2017). Suriye'de Baas rejiminin kuruluşu ve Türkiye. *Tarih ve Günce*, 1(1), 262.

¹⁵ Pipes, D. (1989). *The Soviet Union and Syria: The Assad years*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/11247/soviet-union-and-syria>.

¹⁶ Yıldız, M. (2021, 25 Mart). *Mısır-Rusya ilişkilerinde askeri boyut*. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM). Erişim tarihi 13 Mayıs 2023, <https://orsam.org.tr/tr/misir-rusya-iliskilerinde-askeri-boyut/>.

¹⁷ Şahin. (2018), s.225-226.

¹⁸ Country Studies. (t.y.). *Syria: The Assad era*. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://countrystudies.us/syria/18.htm>.

almaktaydı.¹⁹ Bu maddenin SSCB'nin ABD tarafından bir saldırıya uğraması halinde Suriye'nin yapacağı bir yardımdan ziyade Suriye'nin saldırıya uğrama ihtimaline karşı SSCB'nin yapacağı bir yardım için konulmuş bir madde olduğu açıktır. Bu durum hem SSCB'ye Ortadoğu'da gerçekleştireceği bir müdahalede belirli oranda meşruiyet zemini sağlamakta hem de komşularından tehdit algılayan Ortadoğu devletleri için cazip bir işbirliği modeli sunmaktadır.

1980 yılında yapılan antlaşma ile birçok çevre tarafından Suriye, SSCB'nin Ortadoğu'daki bir uydusu olduğu şeklinde görüşler ortaya atılmıştır. Suriye'nin SSCB dışında diğer birçok Doğu bloğu ülkesiyle de yakınlık içerisinde girmesi de bu durumu desteklemiştir. Örneğin Suriye, SSCB ile her anlamda stratejik ortak olan Kuzey Kore ve Küba ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bunun dışında Bulgaristan, Macaristan, Polonya ve Doğu Almanya ile 1983 yılında işbirliği antlaşmaları imzalamıştır. Bu antlaşmaların yanında Kuzey Koreliler, Polonyalılar ve iki Sovyet grubu Suriye'ye, Suriyeliler de Doğu Almanya'ya olacak şekilde beş ayrı heyet değiş tokuş edilerek işbirlikleri artırılmaya çalışılmıştır.²⁰ Ayrıca Doğu bloğuna mensup birçok ülke lideri ve siyasetçileri Suriye'yi birçok kez ziyaret etmiştir.

Soğuk Savaş döneminin sonlarına kadar SSCB-Suriye ilişkileri olumlu bir ivmeyle oldukça yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu ilişkiler askeri destek başta olmak üzere ekonomik, siyasi ve istihbarat alanında gerçekleşmiştir. Özellikle askeri destek, Suriye'nin bölgede etkin olması açısından oldukça önem teşkil etmiş ve diğer yardımlara nazaran en kapsamlı yardım alanı olmuştur. Hatta bağımsızlığını yeni kazanan bir ülke olan Suriye'nin, ordu kurması ve bu orduyu modernize etmesi büyük ölçüde SSCB sayesinde olmuştur.

Ekonomiden askeriyeğe, uzaydan tarıma birçok açıdan ABD ile rekabet halinde olan SSCB, 1980'ler sonrasında ABD'den geride kalmaya başlamıştır. 1985 yılında SSCB'de iktidara gelen Mihail Gorbaçov, Soğuk Savaş'ın SSCB'yi birçok açıdan yıprattığı bir dönemde liderliği almıştır. Gorbaçov, SSCB'yi yeniden eski haline getirmek amacıyla Glastnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden yapılandırma) adında oldukça radikal iki politika kararı almıştır. Bu politikalar bağlamında SSCB birçok açıdan değişikliğe uğrayarak, Batı ile ilişkilerini düzeltme yönünde ilerlemeye başlamıştır.²¹ SSCB'nin böyle bir politika kararı aldığı dönemde (1985) Hafız Esad, SSCB'yi ziyaret etmiştir. Geçmiş dönemlerdeki ziyaretlerinde daima Suriye lehine sonuçlar alarak dönen Hafız Esad, bu ziyaretinde umduğunu bulamamıştır. Çünkü Gorbaçov bu ziyaret esnasında Hafız Esad'a tek müttefiklerinin kendileri olmadığını ve bu sebeple de Irak ve Filistinlilere yönelik sert tutumunu yumuşatması gerektiğini söylemiştir.²² Bu açıklama göstermektedir ki, SSCB için öncelik artık ideoloji değil, ekonomi olmuştur. SSCB, özelde Suriye, genelde Ortadoğu politikalarını revize etmesinin ardından, beklendiği gibi Suriye'den askeri uzmanlarını çıkarmaya başlamıştır. Hatta SSCB, Suriye ile ilişkilerinin başlamasında en önemli tetikleyici sayılabilecek İsrail'le bile 1987 yılından itibaren ilişkiler kurmaya başlamıştır.²³ Yani 1987 yılından sonra SSCB açısından İsrail, Suriye'ye göre daha faydalı bir ortak olarak görülmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler karşısında yıllardır SSCB destekleri ile saldırgan tavırlar benimseyen Suriye, pragmatik bir politika uygulayarak Batılı devletlere yönelmeye başlamıştır. Hatta Suriye 1991 yılında başlayan Körfez Savaşı'nda Batılı devletlerin öncülük ettiği ittifaka katılarak Irak'a saldırmış ve dış politika önceliklerinin değiştiğini açıkça ortaya koymuştur.

SSCB döneminde iki ülkenin birbirlerine yakınlaşmasının nedenlerini genel hatlarıyla özetlemek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Suriye'nin SSCB ile yakınlaşmasının nedenleri: 1948'de kurulan İsrail'den algılanan yoğun güvenlik tehdidi, yeni kurulan ve ekonomisi zayıf olan bir ülke olması, asıl sebebi SSCB aleyhine bir güvenlik duvarı oluşturmak olan Bağdat Paketi'nin Suriye'nin bölgesel rekabet içinde olduğu ülkelerden meydana gelmesi (Türkiye, Irak), Baas partisinin ideolojisinin Arap milliyetçiliği ve Arap sosyalizmi olmasından dolayı SSCB ile yakınlaşmasının bir nevi meşruiyetini pekiştirmesi olması şeklinde sıralanabilir.

Özetle, SSCB'nin Suriye ile yakınlaşmasının nedenleri: Soğuk Savaş döneminde rekabet halinde bulunduğu ABD ile Ortadoğu'da da rekabet halinde olması, İsrail'in müttefik olarak ABD'yi seçmesinden dolayı Suriye ile doğal yakınlaşma, SSCB'ye karşı Batı bloğu tarafından yürütülen çevreleme politikasını delme amaçlı Suriye'nin sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konum, antiemperyalist söylemler geliştiren Suriye'nin desteklenmesiyle bölgede yeni müttefikler elde etme olasılığı, Soğuk Savaş'ın nükleer dengesini korumak amacıyla Doğu Akdeniz'de bir otorite alanı bulundurma isteği şeklinde sıralanabilir.

¹⁹ Karabulut. (2007), s.75.

²⁰ Pipes, D. (1986). *Syria: The Cuba of the Middle East?* Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/170/syria-the-cuba-of-the-middle-east>.

²¹ Ercan, A., & Tezcan, R. (2021). Rusya'nın Suriye Politikasının Geçmişten Günümüze Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(42), 67-89.

²² Karabulut. (2007), s.79.

²³ Borshchevskaya, A. (2016, 15 Nisan). *The maturing of Israeli-Russian relations*. The Washington Institute for Near East Policy. Erişim tarihi 17 Haziran 2023, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/maturing-israeli-russian-relations>.

SSCB Sonrası İlişkiler

SSCB sonrası Rusya-Suriye ilişkilerinin ayrıntılı olarak ortaya konulması bu çalışmanın kapsamında değildir. Bu sebeple yalnızca bu yeni girilen dönemde ilişkileri belirleyen üç unsur ortaya konularak, genel anlamda ilişkiler betimlenmeye çalışılacaktır.

SSCB'nin politika değişikliğinin ardından İsrail karşısında büyük oranda savunmasız kalan Suriye, SSCB dağılmadan birkaç kez daha askeri destek talebinde bulunsada hiçbirinden olumlu yanıt alamamıştır. Bu sebepten ötürü Suriye, İsrail karşısında kendini savunmak ve caydırıcılığını arttırmak adına biyolojik ve kimyasal silah üretim kapasitesine ulaşmaya çalışmıştır. Bu konuda kendine uzun süre müttefik bulamayan Suriye, SSCB'nin ardılı olan Rusya ile yine bir ortaklık içerisine girmiştir. Bu ortaklık neticesinde de Suriye topraklarında kimyasal üretim yapan bir tesis kurulmuştur.²⁴ Yani Suriye'nin kimyasal silah elde etmesinin önü bu fabrika sayesinde açılmıştır.

Bu tarihten itibaren Rusya-Suriye ilişkileri tekrardan olumlu seyretmeye başlamıştır. Temmuz 1994 tarihinde Kuzey Kore lideri Kim İl Sung'un ölümü üzerine Hafız Esad Suriye'de bir haftalık yas ilan etmiş ve taziye defterini imzalamak için şahsen Şam'daki Kuzey Kore büyükelçiliğine gitmiştir.²⁵ Bu davranış Suriye'nin hala Ruslarla ilişkilerini iyileştirmek istediğinin önemli bir kanıtı olmuştur. Bu olumlu seyrin en önemli nedeni ise Rusya'da 1993 yılından itibaren güç kazanmaya başlayan "Yakın Çevre Doktrini" olmuştur. Bu doktrin, SSCB'nin dağılmasının ardından eski Sovyet bölgesinde ortaya çıkan boşluğun Rusya tarafından doldurulması gerektiği fikri neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu yakın çevre doktrininin başarıya ulaşması Ortadoğu ve özellikle Suriye'de tekrardan tesis edilecek nüfuz ile doğrudan bağlantılıdır. Bu sebeple de Yakın Çevre Doktrini'nin kabul edildiği 1993 yılından 2024 yılına kadar olan dönemde Rusya-Suriye ilişkileri olumlu bir ivmeyle yükselmiştir. Hatta 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, 2015 yılına kadar hala çözülemediği için 2015 yılı itibarıyla Rusya, Suriye İç Savaşı'na doğrudan müdahil olmaya başlamıştır. Yani Soğuk Savaş şartlarında kurulan ilişkiler 1985 yılına kadar yükselerek devam etmiş, 1985-1993 yılları arasında önce duraklama ardından da gerileme yaşamış, 1993 yılından sonra tekrardan olumlu yönde yükselmeye başlamış ve 2015 yılı itibarıyla zirve denilebilecek bir noktaya ulaşmıştır.

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Çalışmada Rusya, Suriye ilişkileri, çalışmanın bağlamına uygunluğu ve sahip olduğu yoğunluk ve kapsamlılık yüzünden detaylıca ele alınmış olsa da Türkiye, Suriye ilişkileri yalnızca genel hatlarıyla açıklanacaktır. Bunun sebebi detaylı bir Türkiye, Suriye ilişkilerinin açıklanmasının çalışmayı bağlamından koparacağıdır. Bu çalışmada Türkiye, Suriye ilişkilerine odaklanmaktan ziyade Suriye perspektifinden Türkiye, Rusya ilişkilerine odaklanılacağı için bu bölümde yalnızca ilişkilerin genel anatomisini ortaya koymakla yetinilecektir.

Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı ilk yıllardan 1998 yılına kadar Türkiye, Suriye ilişkileri çatışma ve düşmanlık niteliğiyle tanımlanmıştır. Bu dönemdeki başlıca sorunlar: su sorunu, sınır sorunları, Hatay sorunu, Suriye'nin PKK terör örgütüne desteği etrafında şekillenmiştir. 1998 yılında iki ülke arasında imzalanan Adana Mutabakatı ile ilişkilerde yumuşama dönemine girilmiştir. Ayrıca bu dönemde Suriye'nin PKK desteği sonlanmıştır. 2000-2003 yılları arasındaki ilişkiler yakınlaşma niteliğiyle tanımlanmıştır. Haziran 2000 yılında vefat eden Hafız Esad'ın cenazesine dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer katılmıştır. 11 Eylül saldırıları, 2002 yılında muhafazakâr kimliğiyle öne çıkan AK Parti'nin iktidara gelmesi ve ABD'nin 2003 yılındaki Irak işgali ikili ilişkilerin yakınlaşma dönemine girmesinde öne çıkan gelişmeler olmuştur. 2004-2007 yılları arasındaki ilişkiler dostluğa doğru ilerleyen süreç olarak nitelendirilmiştir. 8 Haziran 2004 tarihinde Beşar Esad Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, cumhurbaşkanı düzeyinde Suriye'den Türkiye'ye yapılan ilk ziyaret olduğu için oldukça önem arz etmektedir. Aralık 2004 yılında da dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Suriye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Ocak 2007 tarihinde de iki ülke arasında Serbest Ticaret Antlaşması imzalanmıştır. 2007-2011 arasındaki yıllar artık dostluk niteliğiyle tanımlanmaya başlamıştır. Bu dönemden ekonomik entegrasyon artmış, ticari ilişkilerin yoğunluğu artırılmaya başlanmış, Eylül 2009 tarihinde de karşılıklı olarak vizeler kaldırılmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ardından da 1998-2011 yılları arasında yapılan tüm olumlu gelişmeler ortadan kalkmış ve ilişkiler tekrardan 1998 yılı öncesindeki niteliğine geri dönmüştür.

SURİYE BAĞLAMINDA TÜRKİYE-RUSYA ARASINDAKİ İHTİLAFLI ALANLAR

Bu başlık altında Türkiye-Rusya arasındaki genel sorunlardan ziyade, yalnızca Suriye perspektifinde ortaya çıkan ihtilaflı alanlar ele alınacaktır. Bu ihtilaflı alanlar tarihsel ve güncel olaylar şeklinde iki alt başlık altında incelenecek olup, tarihsel olaylar kapsamı Suriye'nin bağımsızlığının ilanından başlayıp 2011 Suriye İç Savaşı dönemine kadar ortaya konulacak, güncel olaylar kapsamı ise 2011 Suriye İç Savaşı sonrasında başlatılarak Aralık 2024 tarihine kadar getirilecektir.

²⁴ Karabulut. (2007), s.83.

²⁵ Pipes, D. (t.y.). *Asad's post-Soviet predicament*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/books/syriabeyondchap.php>.

Bağdat Paktı

İkinci Dünya Savaşı'nın bitip Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla ABD'nin Ortadoğu'daki en temel hedefi, bölgeye SSCB'yi sokmamaktır. Aynı durum SSCB için de geçerliydi. Bu sebeple Ortadoğu bu iki ülke arasında önemli bir mücadele alanı olmuştur. Bu mücadele alanında ABD "Rolling back communism (komünizmin geri itilmesi)" politikasını uygulamaya çalışmıştır. Bu politika perspektifinde jeostrateik açıdan SSCB'yi çevreleyen ülkeler arasında askeri işbirliklerinin kurulması ABD tarafından teşvik edilmiş ve Bağdat Paktı da bu sebepten dolayı ortaya çıkmıştır.²⁶

Soğuk Savaş'ın hemen başında (Haziran 1950) başlayan Kore Savaşı, ABD'nin Uzak Doğu ve Avrupa'da güvenlik tedbiri almasını sağlamıştır. Ancak Ortadoğu SSCB'ye oldukça yakın olmasına rağmen burada böyle bir tedbir girişimi bulunmamakta yani bir nevi bölgede boşluk bulunmaktaydı. ABD, bu durumu hızlıca fark ederek Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'i 11-28 Mayıs 1953 tarihleri arasında Ortadoğu'ya göndererek, bölgede bir ortak savunma teşkilatı oluşturmak için uygun ortam olup olmadığını anlamaya çalışmıştır.²⁷ Ancak Dulles, gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında, bölgede böyle bir teşkilat için uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dulles'in bu çıkarımından sonra devreye Türkiye girmiştir.

Türkiye 18 Şubat 1952 tarihinde NATO'ya girdikten sonra ABD, Türkiye'ye Ortadoğu devletleriyle yakın ilişkiler kurması için tavsiyelerde bulunmaya başlamıştır.²⁸ Bu gerekçeler sayesinde Bağdat Paktı'nın fikrîsel temelleri bir nevi atılmıştır. 9 Ekim 1954 tarihinde Türkiye'ye gelen Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa, 2 Nisan 1954 tarihinde Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan Dostça İşbirliği Antlaşması'na, gerekmesi halinde Irak'ında katılabileceğini ifade etmiş ve bunun üzerine 19 Ekim tarihinde Türkiye ile Irak tarafından yayınlanan ortak bildiride Ortadoğu'da güvenlik alanında bir işbirliği cephesinin kurulması gerektiği ifade edilmiştir.²⁹ Bu bildirinin hemen ardından 1955 yılının Ocak ayında Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, savunma işbirliği etrafında bir pakt kurmak amacıyla Irak, Lübnan ve Suriye'ye resmi gezi düzenlemiştir. İlk olarak Irak'a giden Menderes, buradan pakt konusunda olumlu cevap alarak ayrılmıştır. Ardından Suriye'ye geçen Menderes buradan olumsuz bir cevap almış ve hatta hem halk tarafından olumsuz gösterileri maruz kalmış, hem de Suriye Parlamentosu vekilleri tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Burada Türkiye'nin İsrail'i destekleyen Batı bloğunda yer alması, Baas partisinin ideolojisi ve SSCB'nin Suriye'ye yoğun yardımları oldukça etkili olmuştur. Ardından Lübnan'a geçen Menderes, maiyeti net olmayan oldukça havada kalan bir cevap alarak buradan da ayrılmıştır.³⁰

Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955 tarihinde karşılıklı işbirliği antlaşması imzalanarak Bağdat Paktı'nın ilk resmi adımı atılmıştır. Ardından 4 Nisan 1955 tarihinde İngiltere, 23 Eylül 1955 tarihinde de Pakistan resmi olarak pakta üye olmuşlardır. Son olarak ta 3 Kasım 1955 tarihinde İran pakta üye olmuş ve son üyenin katılımıyla birlikte merkezi Bağdat'ta olan Bağdat Paktı resmi olarak kurulmuştur.³¹

Savunma ve askeri işbirliği amacıyla kurulan bu paktın temelinde yatan ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikası SSCB ile Türkiye arasında büyük gerginliğe neden olmuştur. Suriye'nin bu pakta katılmayı ve paktın kurulmasından sonra pakttan tehdit algılaması, Suriye'nin Türkiye karşısında SSCB ile ortak bir amaç doğrultusunda işbirliği geliştirmesine olanak sağlamıştır. Nitekim Bağdat Paktı beklenen etkiyi yapmaktan ziyade, tam tersi bir etki yaparak SSCB'nin bölgede daha çok nüfuz kazanmasına sebep olmuştur.³² Yani sonuç olarak, Türkiye'nin güvenlik endişeleri neticesinde oluşturmaya çalıştığı bu pakt, bu güvenlik endişelerini daha da derinleştirmiş ve Türkiye ile SSCB ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur.

1957 Suriye Buhranı

Bağdat Paktı ile SSCB, Suriye ilişkileri daha da güçlenmiş ve Suriye'de Baas partisi daha da güçlenmeye başlamıştır. Komünist ideolojiye oldukça yanaşan Suriye, ABD'yi fazlasıyla tedirgin etmiştir. 12 Ağustos 1957 tarihinde Suriye'de yer alan ABD büyük elçiliği Suriye ordu birlikleri tarafından kuşatılmış ve bu olayın akabinde üç ABD'li diplomat sınır dışı edilmiştir. Suriye istihbaratı bu olayın ardından, ABD desteğiyle Suriye devlet başkanı Şükri El Kuvvetli'ye karşı yapılacak olan darbeyi önlemek amacıyla bu operasyonun gerçekleştirildiğini açıklamıştır.³³ Suriye bu ve buna benzer irili ufaklı birçok olay neticesinde Batı'dan tamamen uzaklaşarak SSCB'ye yaklaşmıştır. Ancak bu yakınlaşma Suriye için birçok sorunun oluşmasına neden olabileceği gibi sıcak bir savaşın bile yaşanma ihtimali ortaya çıkabilirdi. Bu sebeple 6 Ağustos 1957 tarihinde Suriye Savunma Bakanı Halit El Azm

²⁶ GlobalSecurity. (t.y.). *Cold War - Rollback*. GlobalSecurity.org. Erişim tarihi 19 Mayıs 2023, <https://www.globalsecurity.org/military/ops/cold-war-rollback.htm>.

²⁷ Şahin. (2018), s.93.

²⁸ Serbest. (2016), s.405.

²⁹ Aynı Makale, s.407.

³⁰ Aynı Makale, s.408.

³¹ Aynı Makale, s.413.

³² Şahin. (2018), s.100.

³³ Köksal, O. (2011). Soğuk Savaş Döneminde Güç Merkezlerinin Orta Doğu'ya Yönelik Kaotik Siyasetine Somut Bir Örnek: 1957 Suriye Krizi ve Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkileri. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(2), s.69.

Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sonrasında SSCB ile ekonomik, teknik ve askeri işbirliğini içeren bir antlaşma imzalanmıştır.³⁴ Bu antlaşmalar kapsamında Suriye, SSCB'den iki denizaltı, birçok savaş uçağı ve askeri mühimmat almıştır. Bu askeri yardımlarla birlikte 140 milyon dolar ekonomik yardımda almıştır. Halit El Azm'ın ilk ziyaretinden sonra gelen yardımların ardından 29 Ekim 1957 tarihinde daha stratejik bir antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre SSCB, 19 proje kapsamında birçok alanda kullanılmak üzere 579 milyon dolar daha Suriye'ye yardım göndermiştir. Yani Batı ile ilişkilerini tamamen koparan Suriye, SSCB tarafından bir nevi silah ambarına dönüştürülmüştür.

Suriye'nin SSCB tarafından yoğun bir şekilde silahlandırılması Türkiye için bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Hatta yoğun SSCB desteği alan Suriye'nin ortaya çıkardığı güvenlik tehdidini çözmek amacıyla Ürdün, Irak ve Türkiye yöneticileri Türkiye'de bir araya gelmişlerdir.³⁵ Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kuzeyinden algıladığı güvenlik tehdidini, SSCB-Suriye arasında yaşanan bu gelişmelerle birlikte artık güneyinden de algılamaya başlamıştır. Bu sebepten ötürü Türkiye, güney sınırlarında caydırıcı amaçlarla gerçekleştirilen tatbikatlar yapmaya ve asker takviyesi yapmaya başlamıştır. Türkiye'nin bu hareketinden dolayı SSCB'den hızlı bir tepki gelmiş, 10 Eylül 1957 tarihinde SSCB Başbakanı Nikolay Bulganin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'e bir mesaj göndererek duyduğu endişeyi iletmıştır. Başbakan Menderes ise bundan 20 gün sonra 30 Eylül 1957 tarihinde mesaja cevap vermiş, alınan bu tedbirlerin makul savunma amaçlı olduğunu ve SSCB ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirmeyi amaçladığını iletmıştır.³⁶ Bu ikili diyalogun ardından 9 Ekim 1957 tarihinde soğuk savaşın sıcak savaşa dönüşebileceği en somut gelişme yaşanmıştır. Bu tarihte SSCB Başkanı Nikita Krusçev, tehditvari bir üslupla, Türkiye'nin askeri yatırımlarını güneye yoğunlaştırması, kuzeyinde boşluk oluşmasına neden oluyor ve kuzeyinde hemen biz varız, ABD ise çok uzakta diyerek hem Türkiye'yi tehdit etmiş hem de ABD'ye gözdağı vermiştir. ABD'de Soğuk Savaş'ın birçok bölümünde olduğu gibi, SSCB'nin attığı bu lafa cevapsız kalmayarak Türkiye'nin yanında olduğunu ve Türkiye'nin de üyesi olduğu NATO'yu SSCB'nin küçümsememesi gerektiğini söylemiştir.³⁷

Türkiye, Suriye arasında başlayan bu gerginlik bir anda ABD, SSCB arasında bir nüfuz mücadelesine dönüşmüş ve bir süre karşılıklı kışkırtmalar devam etmiştir. 22 Ekim 1957 tarihinde ise konu Birleşmiş Milletlere taşınmış, ancak buradan da somut sonuçlar çıkmamıştır. Ancak kriz beklediği üzere uzun sürmemiş ve karşılıklı hoşgörü açıklamaları yapılmış ve son olarak da Suriye ile Mısır'ın kurduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni Türkiye 11 Mart 1958 tarihinde resmen tanıyınca kriz sona ermiştir.³⁸ Ancak SSCB'nin kriz esnasında takındığı sert tutum, Türkiye'nin SSCB ile olumlu ilişkiler geliştirmesinin önünde önemli bir engel olmuştur.

1980 SSCB-Suriye Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ve Bekaa Vadisi'ndeki Teröre Destek Faaliyetleri

1980'li yıllar yaklaşıldığında Suriye, Camp David Antlaşması ile İsrail karşısında bir nevi yalnız kalmış, Lübnan'da kurmak istediği otoriteyi kuramamış, hemen sınırlarında yer alan Irak ve Türkiye bölgede ağırlığını arttırmaya başlamış ve İsrail askeri gücünü oldukça arttırmış, böyle bir durum karşısında Suriye'nin yine tek çıkar yolu SSCB olmuştur. Böyle bir konjonktürde Suriye, SSCB'den somut güvenlik yardımları talep etmiş ve bunun sonucunda da 8 Ekim 1980 tarihinde SSCB-Suriye Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır.³⁹

Antlaşma 15 maddeden oluşmaktaydı ve özellikle 5. maddesinden ötürü SSCB, Suriye ilişkilerinin en kapsamlı antlaşması niteliğini taşımaktaydı. Bu maddeye göre taraflardan herhangi birinin güvenliğinin tehdit edilmesi halinde, iki ülke hemen bir araya gelecek ve bu tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla ortak hareket edecekti.⁴⁰ Bu madde tıpkı NATO'nun 5. Maddesine benzemekteydi ve adeta SSCB'ye Suriye üzerinde bir garantörlük hakkı vermektedir. Esasen bu maddenin asıl hedefi İsrail'di. Fakat antlaşma kapsamını aşmıştır ve hatta bu antlaşma 1980 yılında Suriye'de bir gazetenin manşetinde “sosyalizm ve ulusal kurtuluşun iki büyük gücü arasında stratejik bir ittifak” olarak lanse edilmiştir.⁴¹ Bu antlaşmanın maiyetini en net ortaya koyan açıklama ise 1985 yılında Suriye Savunma Bakanı Mustafa Talas'tan gelmiştir. Talas, Ekim 1985 tarihinde verdiği bir röportajda, muhabirin sorduğu, eğer İsrail nükleer silahlara başvurursa ne yapacaksınız sorusuna: “saldırganlığı caydırmak için yeterli araca sahip olacağımıza ve Sovyetler Birliği'nin nükleer silahlarını bize kullanıracasına eminiz, Sovyetler Birliği'nden garantimiz var” demiştir.⁴² Bütün bu gerekçeler, bu antlaşmayla birlikte Suriye'nin SSCB'nin uydusu haline geldiğini ortaya koymaktadır.⁴³ Ayrıca antlaşmanın maddeleri dolaylı yoldan da olsa Türkiye'yi ilgilendirmekteydi. Doğrudan ilgilendirdiği nokta ise bu antlaşmayla birlikte SSCB, Suriye'ye Asi Nehri üzerinde yapılması planlanan baraj için teknik ve ekonomik yardım vermeyi taahhüt etmişti.

³⁴ Baş, A. (2012). 1957 Suriye Krizi ve Türkiye. *History Studies*, 4(1), s.97.

³⁵ Kıyanç, S. (2022). 1957 Türkiye Suriye Krizi'nin Analizi. *Tarih ve Günce*, (10), s.228.

³⁶ Şahin. (2018), s.125.

³⁷ Köksal. (2011), s.71.

³⁸ Şahin. (2018), s.127-128.

³⁹ Malatya, G. C. (2018). *Hafız Esad Döneminde Suriye SSCB İlişkileri (1971-1991)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.78.

⁴⁰ Aynı Tez, s.78

⁴¹ Pipes. (1986).

⁴² Pipes. (1986).

⁴³ Çalışkan, B. (2016). Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma* 14, s.3.

Hafız Esad döneminde Suriye, Lübnan topraklarının çoğunda hâkim olmayı başarmıştır. 1970'lerin başında başlayan bu nüfuz mücadelesi 1975'te Lübnan iç savaşının patlak vermesiyle hız kazanmıştır. Haziran 1976 tarihinde de Suriye güçleri Lübnan'a girerek ülkenin büyük bir kısmında kontrol sağlamıştır.⁴⁴ Suriye'nin bu hamlesiyle SSCB'de Lübnan'da nüfuz kazanmaya başlamış ve özellikle Bekaa Vadisi'nde Sovyet yanlısı terör örgütleri eğitim almaya başlamıştır. SSCB'nin ekonomik ve teknik yardımlarıyla ve Suriye aracılığıyla bölgede güçlendirilen terör örgütleri birçok ülke için sorun teşkil etmiştir. 70'lerde dünya çapında Türk diplomatlara suikast gerçekleştiren ASALA terör örgütünün burada desteklenmesi⁴⁵ ve 1980 ile 1998 yılları arasında Suriye'de kalan PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın Bekaa Vadisi'nde olan PKK kampları aracılığıyla örgütü yönetmesi Türkiye'nin Suriye'den yoğun güvenlik tehdidi hissetmesine neden olmuştur.⁴⁶

Suriye İç Savaşındaki Desteklenen Aktörler Bağlamında Farklılaşma

2011 yılında Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte hem Türkiye hem de Rusya bölgeye istikrar gelmesi yönünde fikirlerini beyan etmişlerdir. Fakat bu iki ülke fikirlerini beyan ederken Suriye'deki aktörler konusunda anlaşmazlık yaşamışlardır. Rusya, SSCB döneminden beri devam eden Suriye ilişkilerinde, Suriye İç Savaşı'nın başlamasının ardından muhafazakâr bir tavır takınarak Beşar Esad'ın otoritesini koruduğu bir istikrar süreci planlamıştır. Türkiye ise daha yenilikçi bir tavır sergileyerek Esad rejimine karşı kurulan askeri bir aktör olan Özgür Suriye Ordusu'na destek vermiştir.⁴⁷ Türkiye özellikle 2016 yılına kadar bu tavrında ısrarcı olarak Esad rejimiyle Suriye'nin devam ettiği bir senaryoyu net bir dille reddetmiştir. Bu sebepten dolayı Suriye konusunda Rusya ve Türkiye uzun bir süre itilaf yaşamışlardır.⁴⁸ Ayrıca Suriye'nin kuzeyinde bulunan YPG ve PYD Türkiye tarafından terör örgütü olarak kabul edilmekte ve bu örgütlerden dolayı güneyinden yoğun bir güvenlik tehdidi algılanmaktadır. Rusya ise bölgedeki İŞİD tehdidini öne sürerek bu terör örgütlerine yakınlık göstermektedir. Hatta Şubat 2016 tarihinde PYD Moskova'da "Batı Kürdistan Temsilciliği" niteliğiyle bir ofis açmıştır.⁴⁹ Aktörler bağlamındaki bu farklılıklar Türkiye, Rusya ilişkilerine olumsuz etki sağlamıştır.

Türkiye-Rusya Arasındaki Uçak Krizi

22 Haziran 2012 tarihinde Malatya Erhaç 7. Ana Jet Üs Komutanlığı mensubu RF-4E Phantom modeli Türk uçağı, mevcut ve yeni radar sistemlerini test etmek amacıyla havalandı, uçağın silahsız olmasına ve tanıtma sistemlerinin açık olmasına rağmen Suriye tarafından hava ihlali yapıldığı belirtilerek ihtar yapılmadan düşürülmüştür. Bu olayın ardından Türkiye çok sert açıklamalarda bulunarak NATO'nun 4. Maddesi gereği toplanarak, gerekli diplomatik baskının yapılmasını talep etmiştir.⁵⁰ Rusya bu duruma tepki göstererek, 4. Madde etrafında toplanılan bir toplantının yalnızca gerginliği daha da arttıracağını belirtmiştir. Bu gelişmelerin ardından Türkiye, Suriye'ye karşı angajman kurallarında değişiklik yapmıştır. Yeni angajman kuralına göre Suriye'den Türkiye sınırına yaklaşan askeri bütün unsurlar tehdit olarak kabul edilmeye başlanmış ve buna göre muamele yapılacağı belirtilmiştir.⁵¹ Yeni angajman kuralları 24 Kasım 2015'te yaşanan Rus uçağının düşürülmesi olayının en temel sebebi olmuştur.

24 Kasım 2015 tarihinde Rus Hava Kuvvetlerine ait Suhoi Su-24 tipi uçak, Türk Hava Kuvvetlerine bağlı 2 adet F-16 tipi savaş uçağı tarafından düşürülmüştür. Türkiye tarafı, gerçekleştirdiği bu faaliyeti haklı görerek Rusya'nın Türk hava sahasını ihlal ettiğini ve dakikalarca uyarı yapılmasına rağmen bu uyarıların dikkate alınmadığını ve son çare olarak böyle bir şey yapıldığını belirtmiştir.⁵² Rusya tarafı ise bu suçlamaları kabul etmeyerek Türk hava sahasının kesinlikle ihlal edilmediğini ve Türk tarafının Rus tarafına herhangi bir uyarıda bulunmadığını açıklamıştır.⁵³ Rus uçağında yer alan iki pilotun durumu da uçak krizini hararetlendirmiştir. Uçağın vurulmasının ardından paraşütle uçaktan atlayan pilotlardan birisinin Suriye Türkmen Ordusu mensubu ve Türk kökenli Alparslan Çelik olduğu iddia edilmiştir. Bu sebeple de Rus tarafı, bu kişinin yakalanıp cezalandırılması gerektiğini, Türkiye'nin böyle aşırılık yanlısı kişilere müsamaha göstermemesi gerektiği söylemiştir.⁵⁴ Uçağın düşürülmesinden hemen sonra Rusya ve Suriye ordusu, uçağın düşürüldüğü bölgeye yoğun saldırı gerçekleştirmiştir. Rusya Savunma

⁴⁴ Malatya, G. C. (2018). *Hafız Esad Döneminde Suriye SSCB İlişkileri (1971-1991)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.100.

⁴⁵ Pipes, D. (1984). *Next steps in Lebanon*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/8121/next-steps-in-lebanon>.

⁴⁶ Üzümlü, İ. (2019). *Arap Baharı ile Değişen Türkiye-Suriye İlişkileri: Sosyal İnşacı Bir Analiz*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.49.

⁴⁷ Canyurt, D. (2018). Kazananı Olmayan Savaş "Suriye İç Savaşı": Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir? Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 14(4), s. 1105.

⁴⁸ Ayata, A. (2017). Suriye Krizinin Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri. *Researcher*, 5(3), s. 3.

⁴⁹ Anadolu Ajansı. (2016, 10 Şubat). *Terör örgütü PYD Moskova'da temsilcilik açtı*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/teror-orgutu-pyd-moskovada-temsilcilik-acti/519352>.

⁵⁰ Agos. (2012, 26 Haziran). *NATO Suriye'nin düşürdüğü uçak için toplandı*. İnternet Arşivi (Wayback Machine). Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://web.archive.org/web/20121027115103/http://agos.com.tr/haber.php?seo=nato-suriyenin-dusurdugu-ucak-icin-toplandi&haberid=1885>.

⁵¹ Habertürk. (2012, 28 Haziran). *Angajman kuralları değişti askeri hareketlilik arttı*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/754647-angajman-kurallari-degisti-askeri-hareketlilik-artti>.

⁵² T24. (t.y.). *Rusya'yla uçak krizi [Özel Dosya]*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://t24.com.tr/konular/turkiye-rus-ucagi-dusurdu,136>

⁵³ TASS. (2015, 24 Kasım). *Russian envoy: Ankara forced NATO to excuse the downing of Russian Su-24*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/839004>

⁵⁴ TASS. (2015, 25 Kasım). *Over 600 people take part in protest rally in front of Turkish embassy in Moscow*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/838996>

Bakanlığı Sözcüsü Tümgeneral İgor Konaşenkov: “bölgede faaliyet gösteren teröristler ve diğer gizemli gruplar imha edildi, bu imha edilen hedeflerin sayısı son üç günde 450 civarındadır” demiştir.⁵⁵

Uçak krizinin yaşanmasının ardından henüz 24 saat geçmeden Rusya bir dizi tedbir kararı açıklayarak krizi daha da tırmandırmıştır. Bu kararlardan ilki Rus vatandaşlarına Türkiye’ye gitmeyin çağrısının yapılması olmuştur. Ardından olayın yaşandığı bölgeye Rus gemileriyle S-300’ler gönderilmiş ve sınırda operasyon sayısının artırılması kararı alınmıştır. Siyasi misilleme olarak da sözde Ermeni soykırımı tasarısı Rus meclisine taşınmıştır. Ekonomik açıdan da Türkiye’den ithal edilen beyaz et yasaklanmıştır.⁵⁶ Son olarak da Rusya, Türkiye’ye yönelik uyguladığı vizesiz rejimi askıya almıştır.⁵⁷

Uçak krizi, Soğuk Savaş sonrası bir NATO ülkesinin, Rusya’ya ait bir askeri taşıtı imha ettiği ilk olay olmuştur. Bu denli ciddi bir öneme sahip olay, iki ülke arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Rusya, ilişkilerin normalleşmesini üç şarta bağlayarak: resmi özrün gelmesi, tazminat ödenmesi ve sorumluların cezalandırılması, Türkiye’ye büyük baskı uygulamıştır.⁵⁸ Ancak ilişkiler beklendiği gibi uzun süreli bir kriz dönemine girmemiştir. 3 Aralık 2015 tarihinde dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile mevkidaşı Sergey Lavrov bir araya gelmiştir. Ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, uçağın düşmesiyle hayatını kaybeden Rus pilotun ailesine 27 Haziran 2016’da mektup yollamış, ardından da Erdoğan’ın bu hareketi üzerine Putin Erdoğan’a teşekkür telefonu açmıştır. Bu gelişmeyle birlikte de Putin, kendi hükümetine ilişkilerinin normalleşmesi için gerekli adımları atmaları yönünde talimat vererek, krizi büyük ölçüde sonlandırmıştır.⁵⁹ 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de gerçekleşen başarısız darbe girişiminin ardından Putin 17 Temmuz’da Erdoğan’ı arayarak yanlarında olduğunu belirtmiştir.⁶⁰ Son olarak da Rus uçağını düşüren pilotların darbe sonrası tutuklanmasıyla birlikte, aslında Rus uçağını darbelerinin düşürdüğü şeklinde bir durum ortaya çıkmış ve uçak krizi artık bir nevi son noktaya ulaşmıştır.⁶¹ Yani aslında Türk-Rus ilişkilerinin tamamen düzeltilmesi için bir suçlu gerekiyordu, darbe ile bu suçlu bulundu ve zaten krizin uzaması Rusya’nın zararına olduğu için çok da zorlamadan bu suçlular Rusya tarafından benimsendi.

Büyükelçi Andrey Karlov Suikastı

Türkiye ile Rusya arasındaki uçak krizi sebebiyle bozulan ilişkiler henüz yeni tamir edilmeye çalışılırken, 19 Aralık 2016 tarihinde Rusya’nın Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov, Ankara’daki bir fotoğraf sergisi açılışına katıldığı esnada suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Suikastı Ankara Emniyetine mensup Mevlüt Mert Altıntaş adlı bir polis gerçekleştirmiştir. Suikast neticesinde Karlov’un vücuduna 9 kurşun isabet etmiş ve Karlov’un yere düşmesinin ardından Altıntaş “*Allahu Ekber, Allahu Ekber, Halep’i unutmayın, Suriye’yi unutmayın, beldelerimiz güvende olmadıkça sizde güvende olmayacaksınız*” diye bağırma başlamıştır, ardından 15 dakikalık bir çatışma yaşanmış ve Altıntaş öldürülmüştür.⁶² Rusya bu saldırıyı terör eylemi olarak gördüğünü ve bu eylemi kınadığını açıklamıştır. Aynı şekilde Türk yetkililer de saldırıyı terör eylemi olarak nitelendirerek bu eylemi gerçekleştiren örgütün FETÖ olduğunu iddia etmişlerdir.⁶³ Yeni düzelmeye başlayan Türk-Rus ilişkileri bu suikasta yönelik bu anlayışlardan dolayı, tekrardan bir darbe almamış ve ilişkilerin olumlu ivmesi devam etmiştir.

27 Şubat 2020 İdlip Saldırısı

27 Şubat 2020 tarihinde yaklaşık 400 askerin bulunduğu TSK’ya ait mekanize piyade taburu, İdlip’de konvoy halinde ilerlerken Rus Hava Kuvvetlerine ait Suhoi Su-34 modelindeki iki adet savaş uçağı ve Suriye Hava Kuvvetlerine ait bir tane Su-22 savaş uçağı tarafından bombardımana maruz kalmıştır. Bombardıman neticesinde 34 Türk askeri şehit edilmiştir.⁶⁴ Saldırının ilk etapta kimin tarafından yapıldığı kesinleştirilememiş ve Türkiye bir anlamda ihtiyatlı davranmıştır, fakat saldırıdan 12 saat sonra Hatay Valisi Rahmi Doğan’ın TV karşısına geçerek saldırının rejim güçleri tarafından yapıldığını açıklamasıyla durum kesinleşmiştir.⁶⁵

⁵⁵TASS. (2015, 26 Kasım). *Russia and Syria forces delivered massive strike at area of Russian Su-24 crash*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/defense/839643>

⁵⁶ BBC Türkçe. (2015, 25 Kasım). *Rus jetinin düşürülmesinin ardından Moskova 24 saatte hangi kararları aldı?* Erişim tarihi 1 Haziran 2023, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151125_rusya_24_saat_ne_yapti

⁵⁷ TASS. (2015, 27 Kasım). *Russia suspends visa-free regime with Turkey*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/world/848154>

⁵⁸Erşen, E. (2016). Türkiye-Rusya ilişkilerinde krizden normalleşmeye doğru. *Devlet Doğasının Değişimi: Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiri Kitabı*. TASAM Yayınları, s.382.

⁵⁹ NTV. (2016, 9 Ağustos). *Uçak krizi sonrası Türk-Rus ilişkilerinde neler yaşandı?* Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.ntv.com.tr/dunya/ucak-krizi-sonrasi-turk-rus-iliskilerinde-neler-yasandi,nqUpARHsW0Sizw9Jx9LgZQ>

⁶⁰ TASS. (2016, 26 Temmuz). *Russia sees good prospects for restoring ties with Turkey - deputy PM*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/890647>

⁶¹Erşen. (2016), s.383.

⁶²BBC News. (2016, 19 Aralık). *Russian ambassador to Turkey Andrei Karlov shot dead in Ankara*. Erişim tarihi 3 Ocak 2023, <https://www.bbc.com/news/world-europe-38369962>

⁶³BBC Türkçe. (2021, 19 Aralık). *Karlov suikastının 5. yılı: Türkiye-Rusya ilişkileri nasıl etkilendi?* Erişim tarihi 3 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59711269>

⁶⁴Amerika’nın Sesi. (2020, 2 Mart). *Erdoğan’dan Suriye’ye tehdit AB’ye uyarı*. İnternet Arşivi (Wayback Machine). Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://web.archive.org/web/20200303100230/https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogandan-suriyeye-tehdit-abye-uyari/5311392.html>

⁶⁵ Acta Fabula. (2020, 28 Mart). *27 Şubat saldırısının iç yüzü: Askerler Rusya’yı suçluyor*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://actafabula.net/27-subat-saldirisinin-ic-yuzu-askerler-rusyayi-sucluyor/>

Türkiye bu saldırıdan Rusya destekli Suriye rejimini sorumlu tutarak, misilleme olarak Suriye mevzilerini vurmuştur.⁶⁶ Rusya ise bu açıklamayı kabul etmeyerek, Türkiye'nin İdlib'deki varlığıyla alakalı kendilerini bilgilendirmediklerini, gerçekleştirilen saldırının Suriye'deki teröristlere karşı yapıldığı iddia edilmiştir. Ama Rusya saldırıdan etkilenenlerin Türk askerleri olduğunu fark eder etmez, ateşkes için ellerinden gelen her şeyi sonuna kadar yaptığını açıklamıştır. Türkiye ise bu açıklamaları reddederek, Rusya'nın daha önce bilgilendirildiğini, ayrıca ilk atıştan sonra Türk tarafından uyarı yapılmasına rağmen saldırıların hala devam ettiği ve hatta yardıma gelen ambulansların bile vurulduğu açıklanmıştır.⁶⁷

İdlib saldırısından sonra Türkiye Suriye rejim güçlerine karşı yedi gün süren bir misilleme saldırısı başlatmış, yüzlerce rejim hedefi ve askeri imha edilmiştir. Bu gelişmenin ardından gerginleşmesi beklenen Türkiye, Rusya ilişkileri gerginleşmemiş ve hatta ortak bir antlaşma yapılarak İdlib "çatışmasızlık bölgesi" haline getirilmiştir.

TÜRKİYE RUSYA İLİŞKİLERİNDE OLUMLU GELİŞMELER

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye, Rusya ilişkilerinin olumlu gelişmelerine yer verilecektir. Bu olumlu ilişkiler Suriye perspektifinden ve genel manada olmak üzere iki alt başlık altında verilecektir. Genel manadaki olumlu ilişkilere değinilmesinin sebebi, bu bölümde belirtilecek gelişmelerin Türkiye, Rusya ilişkilerinde herhangi bir bölge fark etmeksizin her zaman etkili olacak kadar önemli gelişmeler olduğudur. Yani bu gelişmeler, iki ülke arasındaki ilişkilerin temelini meydana getirmekte ve geri kalan diğer gelişmeler bu temel üzerine oturtularak devam etmektedir.

Suriye Perspektifinden Olumlu Gelişmeler

Türkiye, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından Suriye'ye yönelik uyguladığı politikalarda önemli değişikliklere gitmiştir. Suriye İç Savaşı'nın başladığı günden bu yana Beşar Esad rejiminin halkın isteklerine kulak vermesini ve eğer vermiyorsa yönetimi bırakması gerektiğini savunan Türkiye, 15 Temmuz'dan sonraki dönemde Suriye'nin iç işlerine doğrudan müdahil olmak yerine Suriye sınırlarındaki terör unsurlarını temizlemeye odaklanmıştır. Böyle bir politika değişimi başta Rusya olmak üzere İran ve Suriye tarafından olumlu karşılanmıştır.

Türkiye'de yaşanan politika değişiminin ilk somut yansıması 20 Aralık 2016 tarihinde Türkiye, Rusya ve İran Dışişleri Bakanları'nın Moskova'da gerçekleştirdiği toplantıda görülmüştür. Bu toplantının sonucunda üç ülke bakanının ortak imzasıyla Moskova Bildirgesi adıyla anılan ortak mutabakat metni ortaya çıkmıştır.⁶⁸ Moskova Bildirgesi genel olarak Suriye'deki iç savaşı ve anarşi durumunu bitirme amacıyla bölgedeki terör örgütlerini temizlemeyi hedeflemiş ve buna yönelik maddelerde mutabık kalınmıştır. Bu üç ülke daha önceki zamanlarda Suriye üzerindeki fikirlerinde sürekli olarak fikir ayrılığı yaşamış olsa da bu bildirgeyle tam olmasa da büyük oranda ortak amaç doğrultusunda kararlar almayı başarmışlardır. Ayrıca geçmiş zamanlarda Suriye'de rejim değişikliğini savunan Türkiye'nin bu bildirgeyle birlikte Esad'ın da içinde bulunduğu bir çözüm önerisine katılması Türkiye'nin politika değişikliğini açıkça ortaya koymaktadır. Daha önceki yıllarda Batılı devlet ve örgütlerle işbirliği geliştirerek Suriye sorununu sonlandırmaya çalışan Türkiye'nin (Cenevre Görüşmeleri), bu aktörlerle bir sonuca ulaşamayıp Rusya ile birlikte hareket etmesi, Suriye konusunda ikili ilişkilerin gelişerek devam edeceğinin ilk sinyallerini vermiştir.⁶⁹

Cenevre sözleşmesinde Suriye İç Savaşı'nın çözümü için bir araya gelen birçok devlet herhangi bir somut sonuca ulaşamamıştır. Ardından Rusya, Türkiye ve İran arasında yapılan Moskova Bildirgesi'nde somut sonuçlar elde edilmiştir. Bu bildirgenin ardından daha olumlu sonuçlara ulaşmak amacıyla Rusya, Türkiye ve İran tarafından Astana Görüşmeleri başlatılmıştır. İlk Astana görüşmesi 23 Ocak 2017 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana şehrinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmenin en büyük önemi, daha önce yapılan barış görüşmelerinde Suriye rejimi ve muhalefeti hiçbir aktör yan yana getirememişken, Astana görüşmesinin ilkinde hem Suriye rejimi hem de muhalefet katılmıştır.⁷⁰ Bu tarihten itibaren Astana görüşmeleri Suriye İç Savaşı'nı sonlandırmak adına birçok kez toplanmış⁷¹, toplantılarda tutukluların durumu, ateşkesin nasıl bir şekilde sağlanacağı, Anayasa komitesi oluşturma, gerginliği azaltma bölgeleri tesis etme gibi konular tartışılmıştır. Astana toplantıların bir diğer önemi ise, Rusya,

⁶⁶ TRT Haber. (2020, 28 Şubat). *İletişim Başkanı Altun: Rejim unsurları Türkiye için meşru hedef konumundadır*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/iletisim-baskani-altun-rejim-unsurlari-turkiye-icin-mesru-hedef-konumundadir-463799.html>

⁶⁷ BBC Türkçe. (2020, 28 Şubat). *İdlib saldırısı: 33 Türk askeri hayatını kaybetti, Suriye'deki hedefler vuruldu*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51669820>

⁶⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2016, 20 Aralık). *Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti dışişleri bakanlarının Suriye ihtilafının sonlandırılmasına matuf siyasi süreci yeniden canlandırmak için mutabık kaldıkları adımlara ilişkin ortak açıklama*, [Basın açıklaması]. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, https://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu_-turkiye-cumhuriyeti-ve-iran-islam-cumhuriyeti-disisleri-bakanlarinin-suriye-ihtilafinin-sonlandirilmesine-mat.tr.mfa

⁶⁹ Sayın, A. (2017, 22 Ocak). *Astana Süreci'nde bir dönüm noktası olarak Moskova Bildirgesi ve Suriye'de kalıcı bir antlaşma için öneriler*. ANKASAM. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.ankasam.org/astana-surecinde-bir-donum-noktasi-olarak-moskova-bildirgesi-ve-suriyede-kalici-bir-anlasma-icin-oneriler/>

⁷⁰ Salcı, T. (2023, 14 Mart). *Türkiye-Suriye barışı Astana formatında sağlanacak*. Sputnik Türkiye. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://sputniknews.com.tr/20230314/turkiye-suriye-barisi-astana-formatinda-saglanacak-1068232054.html>

⁷¹ Kussainova, M. (2022, 22 Kasım). *Kazakistan'da Suriye konulu 19. Astana görüşmeleri başladı*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistanda-suriye-konulu-19-astana-gorusmeleri-basladi/2744805>

Türkiye ve İran'ın Suriye sorununda Batılı devletlerden gelecek çözüm önerilerini dinlemekten ziyade kendi çözümlerini kendileri üretme yönündeki gayretleri olmuş ve bir nevi Batılı devlet ve örgütlerin bölgeye girmesinin önü kesilmeye çalışılmıştır.⁷²

17 Eylül 2018 tarihinde Türkiye ve Rusya arasında Rusya'nın Soçi kentinde Soçi Mutabakatı olarak adlandırılan bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma, Türkiye'nin güney sınırlarından en büyük tehdidi algıladığı İdlib şehrindeki terör unsurlarının temizlenmesi ve Türkiye sınırından başlamak üzere 15-20 km derinliğinde ve 250 km uzunluğunda çatışmasızlık bölgesi kurulması öngörülmüştür.⁷³ Astana görüşmelerinin bir ürünü olan bu mutabakat tam olarak istenilen şekilde hayata geçmemişse bile ileride yapılacak antlaşmalar için güzel bir zemin hazırlamıştır. Bu mutabakatın ardından Türkiye'nin güvenlik endişeleri sonlandırılmadığı için Türkiye 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekâtı ile Suriye'nin kuzeyine bir operasyon başlatarak, masada elde edemediği başarıyı sahada elde etmeye çalışmıştır. Türkiye'nin bu operasyonu birçok ülke tarafından kınanmış ve Türkiye'ye yaptırım uygulanmıştır.⁷⁴ Türkiye'nin bu girişiminin ardından 22 Ekim 2019 tarihinde Türkiye ile Rusya arasında ikinci bir Soçi Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakat ile Türkiye'nin güvenlik sorunları tekrardan dile getirilerek bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Bu mutabakatta da Türkiye tam olarak istediğini alamamış olsa da Barış Pınarı Harekâtı ile kontrol imkânı kazandığı bölgelerdeki kontrolü devam ettirmesi açısından bu mutabakat meşru bir zemin hazırlamıştır.⁷⁵ Ayrıca Barış Pınarı Harekâtı ile Türkiye'ye yönelik uygulanan yaptırımlar, bu mutabakat sayesinde kaldırılmaya başlanmıştır. Son olarak bu mutabakatla birlikte Türkiye ve Rusya, Suriye'nin kuzeyinde ortak devriye atmaya başlamış ve ortak gözlem noktaları kurmaya başlamıştır. Yani bir nevi her iki ülke de Suriye'deki nüfuzunu bu mutabakatla birlikte teyit etmiştir.⁷⁶

Genel Anlamda Olumlu İlişkiler

Türkiye, Rusya ilişkilerinin en temel parametresini ekonomi oluşturmaktadır. Öyle ki, Türkiye, Rusya ilişkileri en gergin olduğu dönemlerde bile ticari ilişkiler azalsa da kesintisiz devam etmiştir. İki ülke arasındaki karşılıklı yatırımlar 10'ar milyar dolar seviyesindedir. Özellikle turizm sektörü ikili ilişkilerde oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Rus vatandaşları, Türkiye'yi ziyaret eden yabancı turistler arasında ilk sırada yer almakta ve Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı devamlı olarak artmaktadır. Örneğin, 2017 yılında 4,7 milyon Rus turist Türkiye'ye gelerek tarihi bir rekor kırmış, 2018 yılında bu sayı 5,9 milyona çıkarak rekor tazelemiş ve 2019 yılında 7 milyonu aşarak geçmiş dönemlerin tamamından daha yüksek bir sayıya ulaşmıştır.⁷⁷

Türkiye'nin 1960'lı yıllardan bu yana nükleer güce erişme niyeti bulunmaktadır. Bu sebeple 1965 yılında Türkiye sınırları içerisinde kurulması planlanan bir nükleer santralin ilk araştırmaları başlamıştır. Yıllar boyunca bu konuyla alakalı birçok girişim başlatan Türkiye, nihai olarak 12 Mayıs 2010 tarihinde Rusya ile bir antlaşma imzalayarak Akkuyu Nükleer Santrali projesini hayata geçirmiştir. Bu projenin birçok alanında hem Türkiye'nin hem de Rusya'nın özel şirketleri ortak çalışma fırsatı elde etmiştir.⁷⁸ İlk nükleer yakıt 27 Nisan 2023 tarihinde Akkuyu'ya ulaştırılarak, proje resmen nükleer proje niteliğine dönüşmüştür. 2024 yılının Nisan ayında da tesisin ilk ürünlerini üretmeye başlayacağı düşünülmektedir.⁷⁹ Akkuyu nükleer santrali, iki ülke arasında ekonomik bir girişim gibi görünse de bu mahiyetten çok daha fazlasını bünyesinde barındırmaktadır. Çünkü NATO üyesi olan Türkiye'nin, NATO'nun en önemli tehditleri arasında yer alan Rusya gibi bir ülkeyle ortak bir nükleer tesis üretimine girişmesi ekonomik nedenlerle açıklanamayacak kadar kompleks bir nitelik taşımaktadır. Bu kompleks niteliğin en temel sebebi ise, temel amacı elektrik üretmek olan Akkuyu nükleer santralının ilerleyen zamanlarda nükleer silah üretimi için kullanılıp kullanılmayacağının kesin bir cevabının bulunmamasından kaynaklanmaktadır.⁸⁰

SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya ile Türkiye ilişkileri genellikle karşılıklı ziyaretler etrafında şekillenmiş ve birçok karar bu ziyaretler esnasında alınmıştır. 11-12 Mayıs 2010 tarihinde bir sene önce Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Moskova ziyaretini iadeyi ziyaret etmek amacıyla Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dimitri Medvedev

⁷² Neciyev, E. (2021). Rusya-Türkiye İşbirliği Bağlamında "Astana Görüşmeleri". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), s. 993.

⁷³ BBC Türkçe. (2020, 3 Şubat). *İdlib için imzalanan Soçi Mutabakatı ne öngörüyordu?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51360543>

⁷⁴ BBC Türkçe. (2019, 23 Ekim). *Türkiye-Rusya arasındaki Soçi Mutabakatının ardından neler oldu?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50156825>

⁷⁵ Euronews. (2019, 23 Ekim). *7 maddede Soçi Mutabakatı: Türkiye'nin beklentileri karşılandı mı?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://tr.euronews.com/2019/10/23/7-maddede-soci-mutabakat-turkiye-nin-beklentileri-karsiland-mi>

⁷⁶ Kemalöğlu, İ. (2019, 23 Ekim). *Soçi mutabakatı: Suriye krizi Türkiye olmadan çözülemez*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/soci-mutabakat-suriye-krizi-turkiye-olmadan-cozulemez/1623696>

⁷⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye-Rusya Federasyonu siyasi ilişkileri*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

⁷⁸ Akkuyu Nükleer A.Ş. (t.y.). *Projenin tarihçesi*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <http://www.akkuyu.com/projenin-tarihcesi>

⁷⁹ T.C. İletişim Başkanlığı. (2023, 8 Nisan). *Akkuyu Nükleer Santrali'nde elektrik üretimi, 2024 yılının Nisan ayının sonuna doğru başlayacak*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/akkuyu-nukleer-santralinde-elektrik-uretimi-2024-yilinin-nisan-ayinin-sonunda-dogru-baslayacak

⁸⁰ Altınörs, A. (2019, 10 Eylül). *Akkuyu Santrali nükleer bomba için mi yapılıyor?* Artı Gerçek. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://artigercek.com/makale/akkuyu-santrali-nukleer-bomba-icin-mi-yapiliyor-104365>

Türkiye'ye gelmiştir.⁸¹ Bu ziyaretin tarihi Türkiye, Rusya ilişkilerinin 90. Yıldönümüne gelmekteydi ve 90. Yıldönümünün kutlandığı bu ziyarette Türk-Rus ilişkilerini kurumsal bir boyuta taşıyan Üst Düzey İşbirliği Konseyi kurulmuştur.⁸² Kurulan bu konseyin bünyesinde Ortak Stratejik Planlama Grubu, Karma Ekonomik Komisyon gibi birçok alt çalışma grubu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu konsey ilerleyen yıllarda düzenli bir şekilde toplantılarını yapmaya devam etmiş ve Türk-Rus ilişkilerinin planlı bir zeminde ilerlemesine katkıda bulunmuştur.⁸³

Türkiye, Rusya ilişkilerine stratejik bir boyut kazandıran bir diğer gelişme Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemleri tedarik etmesidir. Türkiye, bulunduğu bölge itibarıyla birçok ülke ve terör örgütünden güvenlik tehdidi algıladığı için askeri kapasitesini geliştirme yoluna gitmiştir. Bu nedenle ABD ile F-35 ve F16 gibi askeri teçhizat konusunda ilişki geliştirmeye çalışmıştır. Ancak ABD'nin PKK terör örgütüne desteği ve bu askeri teçhizatları Türkiye'ye satma yönündeki isteksizliği nedeniyle Türkiye Rusya'ya yönelmiştir.⁸⁴ Aralık 2017 tarihinde Türkiye Rusya ile iki adet S-400 hava savunma sisteminin satın alınmasını öngören bir sözleşme imzalamıştır. 12 Temmuz 2019 tarihinde de bu sistemin ilk parçaları Türkiye'ye ulaşmıştır. İlk parçaların Türkiye'ye gelmesiyle başta ABD olmak üzere birçok NATO üyesi Batılı ülke Türkiye'yi NATO'dan kopup Rusya'ya yanaşmakla suçlamış olsa da Türkiye bu iddiaları reddederek yalnızca kendi güvenliğini sağlamak için böyle bir adım attığını dile getirmiştir.⁸⁵ Geleneksel bir askeri ekipman olmaktan ziyade stratejik önemi daha yüksek olan S-400 hava savunma sisteminin NATO üyesi olan Türkiye tarafından ABD'ye rağmen alınması, Türk-Rus ilişkilerinde olumlu bir ivme yaratmıştır.

SONUÇ

Çarlık Rusya ve SSCB'nin ardılı olan Rusya Federasyonu ile Osmanlı Devleti'nin ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin karşılıklı ilişkileri oldukça köklü bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Bu ilişkiler uzun zaman boyunca bölgesel rekabet ekseninde şekillenmekteydi. Fakat günümüzde bu ikili ilişkiler çok karmaşık hale gelmiştir ve bu yüzden de uzmanlar tarafından Türkiye Rusya ilişkilerinin tam olarak nasıl tanımlanması gerektiğiyle alakalı görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Türkiye ile Rusya'nın çok farklı coğrafyalarda birbirlerine temas etmesi bu görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına önemli katkı sağlamaktadır. Kafkaslardan Karadeniz'e, Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya birçok alanda Türkiye ve Rusya rekabet ve iş birliği içerisindedir. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'yla birlikte Suriye, bu ikili ilişkilerdeki rekabet ve işbirliği karmaşasını en iyi yansıtan coğrafyalardan birisi olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin de içinde bulunduğu Batı bloğu, SSCB'yi çevreleme çabasına girişmiş ve SSCB de bu çevrelemeyi belli başlı bölgelerde delmek amacıyla bu bölgelerde olan nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş dönemi Türk-Rus ilişkileri tam olarak böyle bir rekabet ekseninde gerçekleşmiştir. SSCB, bu dönemde Suriye'yi bir uydu gibi kullanmış ve oldukça yoğun bir şekilde askeri, ekonomik, teknolojik ve siyasi açıdan desteklemiştir. SSCB tarafından desteklenen Suriye, Türkiye için bir güvenlik tehdidi oluşturmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın şartları gereğince, Türkiye'nin bu güvenlik kaygısı SSCB tarafından göz ardı edilmiş, hatta bu güvenlik kaygılarını daha da arttıracak faaliyetlere girişilmiştir. Soğuk Savaş döneminde küresel bir güç olmaya çalışan SSCB ile bölgesel güç olmaya çalışan Türkiye'nin ilişkileri taktiksel işbirliği seviyesinin bile altında kalarak, günümüz Türkiye-Rusya ilişkilerinin neden stratejik ortak seviyesine erişemediğinin tarihi sebebini açıkça ortaya koymaktadır. Yani her iki ülke de Suriye perspektifinden yaşanan bu tarihsel gelişmeler neticesinde karşılıklı olarak birbirlerine güvensizlik hissetmekte ve çıkar çatışmaları yaşamaktadır.

SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Türkiye-Suriye ilişkileri yumuşamaya başlamış ve 1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı ile birlikte 2011 yılına kadar yukarı bir ivmeyle yükselmeye başlamıştır. Böyle bir durum neticesinde Türkiye-Rusya ilişkileri de olumlu bir ivme kazanmıştır. Fakat 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı ile birlikte Türkiye-Suriye ilişkileri tekrardan bozulmuş ve Suriye üzerindeki politikaları bağlamında Türkiye ve Rusya ayrışmaya başlamıştır. Suriye'de desteklenen aktörlerin farklılığı, Türkiye'de bulunan muhalif Suriyelilerin potansiyel gücü, Rusya'nın Suriye'deki askeri üsleri ve askeri operasyonları, Türkiye'nin Suriye'ye düzenlediği askerî operasyonlar, bu ayrışmanın temel sebepleri olmuştur. Ancak bu ayrışmanın yanında yakınlaşmalar da gerçekleşmektedir. Çünkü Türkiye de Rusya da Suriye'de istikrarın oluşmasını istemekte ve bu istek her iki ülkeyi ortak bir amaç etrafında ortak çalışmaya zorlamaktadır. Moskova Bildirgesi, Astana Görüşmeleri ve Soçi Mutabakatı bu ortak çalışmanın kapsamında ortaya çıkan en somut örneklerdir.

Suriye perspektifinden Türkiye-Rusya ilişkileri görüş ayrılıkları ve görüş birliklerini bünyesinde barındıran bir nitelik taşımasının yanında, birçok ülke tarafından savaş sebebi kabul edilebilecek 1957 Suriye Buhranı, İdlil

⁸¹Cumhuriyet, Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in Türkiye Ziyareti, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/rusya-devlet-baskani-medvedevin-turkiye-ziyareti-143128>, (Erişim tarihi:12.06.2023).

⁸² Taşcı, T. A. (2020). Türkiye-Rusya İlişkileri ve Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK). KARE Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Dergisi, 8, s. 97.

⁸³ Aynı Makale, s.111.

⁸⁴ Sputnik Türkiye. (t.y.). *Türkiye ve Rusya arasında S-400 antlaşması*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://sputniknews.com.tr/rusya-turkiye-s-400-hava-savunma-sistemi/>

⁸⁵BBC Türkçe. (2021, 28 Eylül). *S-400: Türkiye'nin Rusya'dan satın aldığı, ABD'yle krize yol açan füze savunma sistemi*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58709766>

Saldırısı, Rus uçağının düşürülmesi ve Rus büyükelçi suikastı gibi olayları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu olaylar her ne kadar Türkiye, Rusya ilişkilerindeki gerilimi ortaya koyuyor olsa da aynı zamanda bu gerilimin şimdiye kadar hiçbir şekilde savaş derecesine varmaması ve olaylardan daima pozitif sonuçlar elde edilmeye çalışılması, Türkiye-Rusya ilişkilerinin sahip olduğu bağların ne kadar kuvvetli olduğunu ortaya koymaktadır. Yani Suriye perspektifinden Rusya-Türkiye ilişkileri, ne taktiksel işbirliği sayılacak kadar sığ ne de stratejik ortaklık sayılabilecek kadar derin nitelik taşımaktadır. Aralarındaki ilişki bu iki kavram arasındaki bir konumda yer almaktadır. Konuyu daha net algılanabilmesi için bu durumun “Kirpi İkilemi” metaforuyla açıklanması uygun olacaktır. Bu metafora göre soğuk bir havada bulunan iki kirpi soğuktan donmamak için birbirine yaklaşması gerekmekte, ancak kirpilerin vücudunda bulunan dikenler yüzünden birbirlerine çok yakınlaştıkları zaman dikenler birbirlerine batarak onları öldürmektedir. Buradaki soğuk hava uluslararası konjonktürdür. Dikenler ise bu iki ülke arasında bulunan ihtilaflı alanları temsil etmektedir. Eğer kirpiler soğuktan donup ölmek ya da birbirlerine dikenlerini batırarak ölmek istiyorsa aralarındaki mükemmel mesafenin keşfini bulmaları gerekmektedir.

Bu iki ülke arasındaki mükemmel mesafe keşfedilirken, özellikle 21. Yüzyılın başlarından itibaren olumlu ivme çok daha ön plana çıkmıştır. Bu durumun oluşmasının başlıca nedenleri: İlk olarak, Batılı devletlerin özellikle Türkiye’nin terör örgütü olarak kabul ettiği örgütlere farklı gerekçelerle destek sağlaması ve bu nedenle Türkiye’nin Batı bloğu içinde yer alsa bile Batı’ya güveninin azalmaya başlaması. İkinci neden, Batı’nın hem Türkiye’ye hem de Rusya’ya üstten bakışı iki ülkeyi yakınlaşmaya zorlamaktadır. Burada üstten bakıştan kastedilen kasıt, Batı’nın demokratikleşme kisvesi altında her iki ülkeyi de “ehlileştirmeye” yönelik uyguladığı politikalarıdır. Üçüncü neden, iki ülke arasında bulunan ortaklık potansiyelinin oldukça yüksek olmasıdır. Bu ortaklık potansiyelini oluşturan en temel etmenler: ekonomi, yakın çevrelerinde bulunan sorunlu alanlarda sorun çözücü olarak her iki aktöründe aktif rol alması vb. olarak ifade edilebilir. Dördüncü neden, iki ülke arasındaki ekonomik asimetrisinin azalmasıdır. Türkiye, çok uzun yıllar boyunca Rusya’dan doğalgaz gibi stratejik bir hammadde ihracatı yaparken, tekstil, gıda gibi stratejik önemi görece daha düşük ürünler satmaktaydı. Fakat Türkiye 21. Yüzyılın ikinci on yılıyla birlikte savunma alanında büyük bir atılım yaparak bu ekonomik asimetriyi azaltmaya başlamıştır. Türkiye’nin ürettiği İHA, SİHA ve TCG Anadolu Ufuk İstihbarat Gemisi gibi ürünler, Türkiye’nin Rusya ile gerçekleştirdiği ticaretteki asimetrisinin şu anlık azalmasına, bu ürünlerin daha da geliştirilmesiyle de tamamen ortadan kalkmasına neden olacaktır. Beşinci neden ise, Türkiye ve Rusya’nın yakın coğrafyalarında sorun çözücü güçlü aktör sıfatının bulunması olmaktadır. Bu durum Azerbaycan-Ermenistan arasında yaşanan savaşta oldukça açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Suriye açısından bakılacak olursa da özellikle Astana Görüşmeleri’nin devamlı ve kapsamlı bir şekilde devam etmesi Suriye İç Savaşı’nı sonlandırabilecek en somut adım olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler tarihsel düşmanlık ve stratejik ortaklık arasında gidip gelmektedir. Ama özellikle 21. Yüzyılın başlarından itibaren hayata geçirilen birçok taktiksel işbirliği sayesinde ilişkiler olumlu yönde ivme kazanmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı’nda iki ülke birçok sorun yaşamış olsa da ilişkileri hiçbir zaman tamamen koparmamış ve birçok konuda ortak hareket etmeye başlamıştır. Bu durum ikili ilişkilerin taktiksel işbirliği seviyesinden daha yüksek seviyede olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Fakat bu ilişkiye tamamen bir stratejik ortak demek şuan için mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Acta Fabula. (2020, 28 Mart). *27 Şubat saldırısının iç yüzü: Askerler Rusya’yı suçluyor*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://actafabula.net/27-subat-saldirisinin-ic-yuzu-askerler-rusyayi-sucluyor/>

AGOS. (2012, 26 Haziran). *NATO Suriye’nin düşürdüğü uçak için toplandı*. İnternet Arşivi (Wayback Machine). Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://web.archive.org/web/20121027115103/http://agos.com.tr/haber.php?seo=nato-suriyenin-dusurdugu-ucak-icin-toplandi&haberid=1885>.

Akkuyu Nükleer A.Ş. (t.y.). *Projenin tarihçesi*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <http://www.akkuyu.com/projenin-tarihcesi>

Altınörs, A. (2019, 10 Eylül). *Akkuyu Santrali nükleer bomba için mi yapılıyor? Artı Gerçek*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://artigercek.com/makale/akkuyu-santrali-nukleer-bomba-icin-mi-yapiliyor-104365>

Amerika’nın Sesi. (2020, 2 Mart). *Erdoğan’dan Suriye’ye tehdit AB’ye uyarı*. İnternet Arşivi (Wayback Machine). Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://web.archive.org/web/20200303100230/https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogandan-suriyeye-tehdit-abye-uyari/5311392.html>

Anadolu Ajansı. (2016, 10 Şubat). *Terör örgütü PYD Moskova’da temsilcilik açtı*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/terror-orgutu-pyd-moskovada-temsilcilik-acti/519352>.

Ayata, A. (2017). Suriye Krizinin Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri. *Researcher*, 5(3), 1-13.

Baş, A. (2012). 1957 Suriye Krizi ve Türkiye. *History Studies*, 4(1), 89-109.

- BBC News. (2016, 19 Aralık). *Russian ambassador to Turkey Andrei Karlov shot dead in Ankara*. Erişim tarihi 3 Ocak 2023, <https://www.bbc.com/news/world-europe-38369962>
- BBC Türkçe. (2015, 25 Kasım). *Rus jetinin düşürülmesinin ardından Moskova 24 saatte hangi kararları aldı?* Erişim tarihi 1 Haziran 2023, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151125_rusya_24_saat_ne_yapti
- BBC Türkçe. (2019, 23 Ekim). *Türkiye-Rusya arasındaki Soçi Mutabakatının ardından neler oldu?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50156825>
- BBC Türkçe. (2020, 28 Şubat). *İdlib saldırısı: 33 Türk askeri hayatını kaybetti, Suriye'deki hedefler vuruldu*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51669820>
- BBC Türkçe. (2020, 3 Şubat). *İdlib için imzalanan Soçi Mutabakatı ne öngörüyordu?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51360543>
- BBC Türkçe. (2021, 19 Aralık). *Karlov suikastının 5. yılı: Türkiye-Rusya ilişkileri nasıl etkilendi?* Erişim tarihi 3 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59711269>
- BBC Türkçe. (2021, 28 Eylül). *S-400: Türkiye'nin Rusya'dan satın aldığı, ABD'yle krize yol açan füze savunma sistemi*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58709766>
- Borshchevskaya, A. (2016, 15 Nisan). *The maturing of Israeli-Russian relations*. The Washington Institute for Near East Policy. Erişim tarihi 17 Haziran 2023, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/maturing-israeli-russian-relations>.
- Canyurt, D. (2018). Kazananı Olmayan Savaş “Suriye İç Savaşı”: Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), 1103-1120.
- Country Studies. (t.y.). *Syria: The Assad era*. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://countrystudies.us/syria/18.htm>.
- Çalışkan, B. (2016). *Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi*. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma 14, 1-10.
- Ercan, A., & Tezcan, R. (2021). Rusya'nın Suriye Politikasının Geçmişten Günümüze Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(42), 67-89.
- Erşen, E. (2016). Türkiye-Rusya ilişkilerinde krizden normalleşmeye doğru. *Devlet Doğasının Değişimi: Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiri Kitabı*. TASAM Yayınları, s.382-389.
- EURONEWS. (2019, 23 Ekim). *7 maddede Soçi Mutabakatı: Türkiye'nin beklentileri karşılandı mı?* Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://tr.euronews.com/2019/10/23/7-maddede-soci-mutabakat-turkiye-nin-beklentileri-karsiland-mi>
- GLOBALSECURITY. (t.y.). *Cold War - Rollback*. GlobalSecurity.org. Erişim tarihi 19 Mayıs 2023, <https://www.globalsecurity.org/military/ops/cold-war-rollback.htm>.
- HABERTÜRK. (2012, 28 Haziran). *Angajman kuralları değişti askeri hareketlilik arttı*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/754647-angajman-kurallari-degisti-askeri-hareketlilik-artti>.
- İnce, E. (2017). Suriye'de Baas rejiminin kuruluşu ve Türkiye. *Tarih ve Günce*, 1(1), 261-280.
- Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(15), 69-91.
- Kemaloğlu, İ. (2019, 23 Ekim). *Soçi mutabakatı: Suriye krizi Türkiye olmadan çözülemez*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/soci-mutabakat-suriye-krizi-turkiye-olmadan-cozulemez/1623696>
- Kılıoğlu, M. E. (2021). 1956 Süveyş Krizi ve Ortadoğu'ya etkisi. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 726-757.
- Kıyanç, S. (2022). 1957 Türkiye Suriye Krizi'nin Analizi. *Tarih ve Günce*, (10), 209-236.
- Köksal, O. (2011). Soğuk Savaş Döneminde Güç Merkezlerinin Orta Doğu'ya Yönelik Kaotik Siyasetine Somut Bir Örnek: 1957 Suriye Krizi ve Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkileri. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 65-83.
- Kussainova, M. (2022, 22 Kasım). *Kazakistan'da Suriye konulu 19. Astana görüşmeleri başladı*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistanda-suriye-konulu-19-astana-gorusmeleri-basladi/2744805>

- Malatya, G. C. (2018). *Hafız Esad Döneminde Suriye SSCB İlişkileri (1971-1991)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Meriç, Ö. (2009). *Türkiye'nin Doğu Politikası ve Bağdat Paktı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, s.148.
- Neciyev, E. (2021). Rusya-Türkiye İşbirliği Bağlamında “Astana Görüşmeleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(31), s. 988-1001.
- NTV. (2016, 9 Ağustos). *Uçak krizi sonrası Türk-Rus ilişkilerinde neler yaşandı?* Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://www.ntv.com.tr/dunya/ucak-krizi-sonrasi-turk-rus-iliskilerinde-neler-yasandi,nqUpARHsW0Sizw9Jx9LgZQ>
- Pipes, D. (1984). *Next steps in Lebanon*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/8121/next-steps-in-lebanon>.
- Pipes, D. (1986). *Syria: The Cuba of the Middle East?* Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/170/syria-the-cuba-of-the-middle-east>.
- Pipes, D. (1989). *The Soviet Union and Syria: The Asad years*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/11247/soviet-union-and-syria>.
- Pipes, D. (t.y.). *Asad's post-Soviet predicament*. Daniel Pipes Official Website. Erişim tarihi 16 Mayıs 2023, <https://www.danielpipes.org/books/syriabeyondchap.php>.
- Salcı, T. (2023, 14 Mart). *Türkiye-Suriye barışı Astana formatında sağlanacak*. Sputnik Türkiye. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://sputniknews.com.tr/20230314/turkiye-suriye-barisi-astana-formatinda-saglanacak-1068232054.html>
- Sayın, A. (2017, 22 Ocak). *Astana Süreci'nde bir dönüm noktası olarak Moskova Bildirgesi ve Suriye'de kalıcı bir antlaşma için öneriler*. ANKASAM. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, <https://www.ankasam.org/astana-surecinde-bir-donum-noktası-olarak-moskova-bildirgesi-ve-suriyede-kalici-bir-anlasma-icin-oneriler/>
- Serbest, M. B. (2016). Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 401-424.
- Sputnik Türkiye. (t.y.). *Türkiye ve Rusya arasında S-400 antlaşması*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://sputniknews.com.tr/rusya-turkiye-s-400-hava-savunma-sistemi/>
- Şahin, M. (t.y.). ABD-İsrail ilişkileri: Böyle dost düşman başına. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)*. Erişim tarihi 12 Mayıs 2023, https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/4mehmet_21.pdf.
- Şahin, T. Y. (2018). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Barış Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2016, 20 Aralık). *Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti dışişleri bakanlarının Suriye ihtilafının sonlandırılmasına matuf siyasi süreci yeniden canlandırmak için mutabık kaldıkları adımlara ilişkin ortak açıklama*, [Basın açıklaması]. Erişim tarihi 10 Haziran 2023, https://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu_-turkiye-cumhuriyeti-ve-iran-islam-cumhuriyeti-disisleri-bakanlarinin-suriye-ihtilafinin-sonlandirilmesine-mat.tr.mfa
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye-Rusya Federasyonu siyasi ilişkileri*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- T.C. İletişim Başkanlığı. (2023, 8 Nisan). *Akkuyu Nükleer Santrali'nde elektrik üretimi, 2024 yılının Nisan ayının sonuna doğru başlayacak*. Erişim tarihi 12 Haziran 2023, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/akkuyu-nukleer-santralinde-elektrik-uretimi-2024-yilinin-nisan-ayinin-sonuna-dogru-baslayacak
- T24. (t.y.). *Rusya'yla uçak krizi* [Özel Dosya]. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://t24.com.tr/konular/turkiye-rus-ucagi-dusurdu,136>
- TASS. (2015, 24 Kasım). *Russian envoy: Ankara forced NATO to excuse the downing of Russian Su-24*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/839004>
- TASS. (2015, 25 Kasım). *Over 600 people take part in protest rally in front of Turkish embassy in Moscow*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/838996>
- TASS. (2015, 26 Kasım). *Russia and Syria forces delivered massive strike at area of Russian Su-24 crash*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/defense/839643>

- TASS. (2015, 27 Kasım). *Russia suspends visa-free regime with Turkey*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/world/848154>
- TASS. (2016, 26 Temmuz). *Russia sees good prospects for restoring ties with Turkey - deputy PM*. Erişim tarihi 1 Haziran 2023, <https://tass.com/politics/890647>
- Taşcı, T. A. (2020). Türkiye-Rusya İlişkileri ve Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK). *KARE Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Dergisi*, 8, s. 81-128.
- TRT Haber. (2020, 28 Şubat). *İletişim Başkanı Altun: Rejim unsurları Türkiye için meşru hedef konumundadır*. Erişim tarihi 4 Haziran 2023, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/iletisim-baskani-altun-rejim-unsurlari-turkiye-icin-mesru-hedef-konumundadir-463799.html>
- Üzüm, İ. (2019). *Arap Baharı İle Değişen Türkiye-Suriye İlişkileri: Sosyal İnşacı Bir Analiz*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldız, M. (2021, 25 Mart). *Mısır-Rusya ilişkilerinde askeri boyut*. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM). Erişim tarihi 13 Mayıs 2023, <https://orsam.org.tr/tr/misir-rusya-iliskilerinde-askeri-boyut/>